

HEGEL I NORDEN.

Carl-Göran Heidegren: *Filosofi och revolution. Hegels väg till visdom.* Symposion Bokförlag, Stockholm 1984. Ca. 150 s. + 33 s. noter.

Når man som student vil beskæftige sig med Hegels filosofi på et kvalificeret niveau og ikke længere nøjes med spredte tekstafsnit og lynkursusagtige introduktioner skræddersyet til den gymnasiale uddannelsesform (der vanskeligt kan gøre krav på elevernes bevågenhed mere end maksimalt et par timer i træk), gives der få eller ingen smuthuller for at undslippe det "tyske". Det er for så vidt også udmærket, for til syvende og sidst er ikke kun Hegels skrifter affattet på tysk; også de klassiske kommentarværker, den løbende Hegelfilosofi, samt en række teori-positioner udviklet under inspiration eller nylæsning af Hegel (og den tyske idealisme in toto) foreligger også på tysk. Så jo før man kommer igang desto bedre (for en selv). Men nu går det jo sjældent som præsten præker, så resultatet bliver som regel at de færreste studenter - selv ikke de filosofisk eller samfundsteoretisk interesserede - tør gå i lag med "den gamle". Der er da vitterlig også nok af andre spændende ting at kaste sig over, "no doubt about that". Men for den som vil have større dele af det teoriehistoriske landskab oparbejdet og klart for mobilisering også til sine mere aktuelle refleksioner, bliver det unægteligt et problem og et dilemma: hvad vil man ofre af energi i et sådant tilegnelsesarbejde, hvad får man igen, hvad går man glip af etc.. Spørgsmål der aldrig kan besvares, måske først kan legitimeres mange år efter, på tværs af alle kalkulerende nytte-

hensyn og "fornuftige" argumenter. I forhold til humaniora og videnskab eller intellektuelt arbejde overhovedet gælder dette problem ikke specifikt for Hegel, men det er vitterligt eet af de steder, hvor dilemmaet viser sig særdeles tydeligt.

Det er ingen tvivl om, at en afgørende vanskelighed ved at gå igang med seriøse Hegel-studier er sprogbarrieren. Bemærkelsesværdigt er det derfor, når der udgives biografier, bibliografier, kommentarværker eller tematiske gennemgange af Hegel på et nordisk sprog, og sjældent er det at finde kvalitetsarbejder, - de kan opregnes på een hånd. Resten, der enten er forældede, letbenet overfladiske eller håbløst forudindtagne, kan man forbigå i tavshed, selv om de endog er blevet forfattet af både filosofi- og teologiprofessorer. På den anden side hører det absolut ikke med til sjældenhederne, at man støder ind i Hegels navn i en række andre tekst-sammenhænge, tværtimod optræder han med en irriterende hyppighed. Irriterende, hvis man ikke føler sig hjemmevant i hans tænkning, og dobbelt irriterende, når man ikke får mere at vide end generelle vendinger, veletablerede vurderinger og store gester ("metafysiker", "objektiv idealist", "identitetsfilosof", "den sidste store fortæller", "logocentriker", etc.). Den filosofisk konverserende pludren er udmærket for at "sætte folk på sporet", problemet er blot, at den ikke kan erstatte selve den saglige tilegnelse.

Og det man som student eller underviser står og mangler er netop mere afgrænsede saglige introduktioner til fænomenet "Hegel". I længere tid har man ikke kunnet henvise til andet end Jørgen K. Bukdahls "Introduktion til Hegel", der så til gengæld er fremragende. Men nu kan den kompletteres af en ny bog - på svensk -, der i løbet af det sam-

me overkommelige omfang kan levere en ny tilgangsvinkel, et bredere historisk- og stofligt udsyn og et righoldigt noteværk med mange nyttige henvisninger.

Carl-Göran Heidegren har i lang tid været undervejs med sit Hegel-arbejde. Det er blevet antaget som dissertation ved Lunds Universitet og har endog haft så prominente mentorer som Joachim Israel, Karl Heinz Ilting og Dieter Heinrich bag sig. Længere tids studier og seminarier i Lund kombineret med studieophold i Tyskland efterlader da også en følelse af udpræget grundighed. I forbifarten kunne det også være værd at fæste sig ved bogens forlægger: Symposium Bokforlag har i løbet af sin korte levetid markeret sig som et ungt, pågående forlag, der har smækket nye spændende bøger såvel som gamle "klassikere" (f.eks. Charles Taylors Hegel-bog) ud på markedet, uden at være bange for, at dens investeringer i kvalitetsbøger til en gruppe af stadig hårdere pressede intellektuelle måske ville give økonomiske tømmermænd i den anden ende.

Af bogens indledning fremgår det, at den er tænkt som den første af ialt 3 dele, hvad der kan være al mulig grund til at have in mente, da een af de første og mest umiddelbare kritikker af bogen kunne være den, at den først kommer til at tale om sit tema i de to sidste (af ialt 20) kapitler. Som en enkelt bog betragtet vil dette unægtelig være dens begrænsning, eller omvendt set kunne man sige, at det indeholder en desto større forpligtelse til at komme med fortsættelsen. Men indtil videre må man altså smøre sig med tålmodighed og se frem til de to næste bind, hvoraf det ene vil behandle "Phänomenologie des Geistes" og den "modne" Hegels filosofi, medens sidste bind vil tage Berlin-tiden og "Philosophie des Rechts" op på baggrund af de nyeste forsknings-

resultater om denne lidt "uglese-te" epoke i Hegels liv. Disse påfølgende bind vil efter forfatterens indledende forsikringer blive behandlet efter samme perspektiv som blev anlagt i det foreliggende arbejde.

Det perspektiv som Heidegren vil anlægge på sin Hegel-lecture i disse (post-)moderne tider, må vel unægtelig komme til at lyde lidt aktivveret: for at kunne forstå den hegelske filosofi er det ikke nok med en ren filosofisk eller filologisk tilgangsvinkel, men man må "længt utanför den tyska akademiska filosofin av år 1807 till de djupast omdanande krafter som var i verksamhet under den givna epoken (s. 9). I-dehistorisk rekonstruktion parret med kundskabssociologisk- eller materialhistorisk fundering er Heidegrens imperativ til de der vil bedrive Hegel-studier i vor tid. For akademici af ældre årgang kan kravet lyde en smule fortærsket; ikke fordi det er forkert, men fordi det ikke er den mest spændende tilgangsvinkel til en aktualiserende nylæsning af det hegelske teorikorpus som man kunne have ønsket sig nu omstunder. Bogen er ingen brandfakkel ind i de filosofiske selskaber.

Men det er strengt taget heller ikke et argument imod den, og slet ikke som en introduktionsbog. Istedet kan man bare beklage, at bogen ikke kom for 10 år siden, - fordi den er god nok på sine præmisser. Derfor kan der være al mulig grund til at fremhæve bogens gode sider og dens forhåbentligvis befordrende funktion for seriøse Hegel-studier i Norden; Hegel-studier der ikke nødvendigvis behøver at blive stikkende i en snæver filologisk erkendelsesinteresse (det kan man trygt overlade til tyskerne, siden ingen kan bedrive den type videnskab bedre end dem!), men kan få afsmitningseffekter på mange andre områder for humanistisk og samfundsvidenskabelig

forskning. Ethvert bredere teori-historisk arbejde, der tangerer det borgerlige samfunds klassiske problematikker, vil altid være tjent med at have sit "baglandskab" i orden - in casu: at have et sagligt indholdsfuldt - og ikke blot kursorisk - kendskab til den hegelske filosofis begreber, dens forståelsehorisont, vidensparadigme, dens normative orienteringer, historiske forudsætninger og erfaringsgehalt. Og i den henseende forekommer Heidegrens bog at være fortrinlig: dét der i første omgang kunne affærdiges som en snakken om alt andet end Hegel og en materialhistorisk fundering udover alle grænser, viser sig i næste omgang at være en rimelig afstemt gennemgang med bredde uden pædagogisk forkortning, men heller ikke så bred at sagen koger væk i den filosofihistoriske suppe. Det omfattende materiale er indskrevet i en fremstillingsform med prægnans og streng komposition. Gennem 20 velafgrænsede, kortfattede og sammenhængende kapitler, med informative overskrifter, får man opridset de centrale historiske og teorihistoriske forudsætninger for den tyske idealismes kulmination i Hegel: den industrielle - økonomiske revolution i England, den borgerlig-politiske revolution i Frankrig og dens epokale betydning på det teoretiske og bevidsthedsmæssige plan, Tysklands relative tilbagestående både i økonomisk og politisk henseende som konstitutionsbetingelse for den tyske idealisme. Efter dette materialhistoriske fundament, der er opridset klart og overordnet, følger så den mere teorihistoriske udvikling i dens forskellige faser, stundom afbrudt af tematiske gennemspilninger: den franske oplysningsfilosofi, den civilisationskritiske afart deraf (Rousseau), den tyske oplysning (Wolff) og dens teologi (Lessing), den borgerlige subjektivitets radikaliserings gennem Kant, Fichte og Schelling, Tysklands åndelige udvikling i bredere forstand (poli-

tisk og æstetisk): Sturm und Drang, tysk klassicisme, Schillers æstetiske breve, Haman og Jacobis antioplysning, Kants æstetik, Jena-romantikken og sluttelig et par kapitler om den helt unge Hegel (før Jena) og den unge Hegel (i Jena) der forsøger at samle nogle af de mange tråde i en udmærket Hegelbiografisk fremstilling. Udmærket ikke mindst på baggrund af, at der fortsat idag - til trods for mange studier i den unge Hegels åndelige udvikling - fortsat findes et bestemt prototypisk billede af Hegel på folks nethinder: nemlig den gamle preusser-filosof.

Til det hele knytter der sig så et centralt kapitel (kap. 4) i bogen, der programmatisk udkaster bogens hovedtese: "den klassiske tyske filosofi som forsøget på at begrunde det borgerlige samfund som en rational totalitet". Tesen kan vel vanskeligt karakteriseres som kontroversiel, og er da også udmærket underbygget gennem Heidegrens overvejende politisk/samfundsteoretiske tilgangsvinkel på stoffet. Imidlertid skulle det ikke være vanskeligt gennem en sprogteoretisk eller æstetisk nylæsning af den klassiske tyske filosofi (i ordets bredeste forstand) at eftervise også et ikke-rationelt eller destruktivt spor, der underløber den filosofiske diskurs. Det ville måske have været en mere spændende snak idag, og især for mere rutinerede Hegel-læsere.

De 20 kapitler, der spænder over et vidt historisk- og teorihistorisk spekter er underlagt en streng forvaltning af stofmængden: centralbegreber og -problemer opridset, forudsætninger påpeget og opbygges systematisk, der økonomiseres med pointerne for ikke at forkludre linierne for meget, og de enkelte kapitler bærer præg af oversigt og klarhed (fremfor en opridsning af de mangfoldige spændingsfelter og tvetydigheder). Det er ubetinget en dyd ved introduktion af svære forfatter skaber. Man kunne måske hælde til den

opfattelse, at der af og til bliver gået for summarisk og deskriptivt til værks, men når man betænkter sagens komplekse karakter og bogens altafgørende funktion forekommer disponeringen at være velvalgt, informativ og repræsentativ og stilen forfalder sjældent til kedeligt telegram-stil. På grund af denne strenge økonomiserede fremstilling kan bogen ikke blot tjene til en oversigtlig indføring for nye studenter, men også som en strukturerende "reminder" for folk der også skal undervise i stoffet.

Når jeg i det foregående har karaktericeret Heidegrens tilgangsvinkel som en materialhistorisk funderet teorihistorie med et bredt fremstillende sigte, bliver det også klart at bogen ikke kan tjene som monografi eller kommentarværk til en konkret læsning af de værker, der en passant er i vælten i Heidegrens fremstilling. Det kan man endnu forsvare så længe sigtet er at indcirkle den hegelske filosofis historiske kerne gennem dens forhistorie. Anderledes problematisk vil forholdet stille sig ved de kommende bind, hvor Hegels egne centrale hovedværker (Fænomenologien og Retsfilosofien) vil være til behandling. Problematisk netop fordi man forbigår selve primærteksten. Man kan nok roligt konstatere, at een af de afgørende forhindringer for et sagligt indblik i den hegelske tænkning skyldes Hegel selv: han skriver ikke blot tysk, han skriver "hegelsk"; eller som Adorno formulerer det i en beskrivelse af Hegels kamp med sproget: "Hellerre bliver det uforståeligt end at skamfere sagen med en kommunikation som stiller sig i vejen for at kommunikere sagen". Med sine underlige neologismer, grammatikalsk set halv-krakelerede sætninger, esoteriske henvisninger og anonymiserede forudsætninger er flere af de hegelske værker i færd med at blive hermetisk lukkede og ingen indfølende identifikation kan få dem til "at slå øjnene

op". Desto mere eftertrykkelig er man kastet tilbage på det møjsommeligt, gnavende tolknings- og udlægningsarbejde med baggrund i endeløse rækker af filosofisk og filologisk kommentar-litteratur, uden anden hjælp end sin egen næse og sine egne indfald (sin egen historie). Det uomgængeligt nødvendige, men langt fra tilstrækkelige, tilegnelsesarbejde kunne imidlertid - med lempe og personlig farvning - retledes og struktureres gennem et værk à la Heidegrens, med dets brede historiske strøg, kondenserede problemkatalog og mange litteraturhenvisninger. Her får man afstukket de afgørende milepæle for det hegelske univers, som man på en eller anden måde skal forsøge at komme på indersiden af, for omvendt at kunne mobilisere den problembevidsthed som her vitterlig er på spil også til ens egne formål, til ens egen tid. Det kan man sådan set ikke få fortalt andetsteds fra, men i det øjeblik man har fået farten af Hegels filosofi (eller dele deraf) som relevant for egen tænkning, som udsigelsesdygtig for egne erfaringer, så forekommer "Filosofi och revolution" mig at være et udmærket udgangspunkt for den mere systematiske tilegnelse, for den der endnu vil vente et stykke tid med den fremmedsprogede kommentarlitteratur. Ikke mindst kunne bogen tjene det formål, at økonomisere med egen arbejdstid (man undgår i det mindste den spildtid som går med at læse dårlige Hegel-introduktioner!).

Og i øvrigt har bogen en smuk prolog.

Tore Eriksen